

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การแสดงออกของเด็กมีหลายด้าน นับแต่การแสดงท่าทาง การพูด การเล่น และยังมีการแสดงออกอีกด้านหนึ่งของเด็ก ซึ่งมักจะถูกละเลยในสายตาของผู้ใหญ่ทั่ว ๆ ไป คือการแสดงออกทางศิลปะ ซึ่งการแสดงออกทางศิลปะนี้มีคุณค่าต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กไม่น้อยไปกว่าการแสดงออกทางด้านอื่น ๆ เลย การแสดงออกทางศิลปะเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของเด็ก ซึ่งควรได้รับการส่งเสริมให้เป็นไปตามธรรมชาติ การขัดขวางหรือขาดการสนับสนุนต่อพฤติกรรมทางด้านนี้ จึงเท่ากับ เป็นการขัดขวางพัฒนาการตามธรรมชาติด้วย (วิรุณ คิ่งเจริญ; 2526 : 39)

ขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็กจะเห็นได้ง่ายจากการวาดภาพและระบายสี ในอดีตจนถึงปัจจุบันการวาดภาพและระบายสี เป็นกิจกรรมหนึ่งในกิจกรรมวิชาศิลปศึกษา ซึ่งเป็นวิชาที่มีกิจกรรมสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็ก เพราะมีลักษณะเรียนปน เล่น มีกระบวนการกรรมวิธีที่ยืดหยุ่น และท้าทายความสามารถของเด็กทุกวัย ตามความสนใจ ประสบการณ์ ทัศนคติและความถนัดของแต่ละคน (เด็ค อานันทนะ, 2518 : 96) อีกทั้งมีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมให้เด็กทุกเพศและวัย ได้มีโอกาสแสดงออกตามระดับความสามารถของแต่ละคน เพื่อพัฒนาสุขภาพจิตและกาย ส่งเสริมให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย รู้จักรักษาความสะอาดเรียบร้อย มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และศิลปวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งพยายามจะปลูกฝังให้เด็กทุกระดับความสามารถได้ปรับปรุงตนเองเพื่อบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม รักความก้าวหน้า มีรสนิยมที่ดี เพราะเหตุว่าศิลปะทุกประเภทย่อมสัมพันธ์กับชีวิต โดยเฉพาะการวาดภาพ เป็นกิจกรรมที่แสดงออกถึงสัญลักษณ์ที่สามารถถ่ายทอดและสื่อความหมายได้ง่าย เป็นภาษาสากลที่ทั้ง เด็กและผู้ใหญ่สามารถแปลความหมายและเข้าใจได้อย่างแจ่มชัด แม้ในเด็กเล็ก ๆ ยัง เขียนหนังสือ เป็นประโยคข้อความยาว ๆ ไม่ได้ แต่เขาก็สามารถวาดรูปออกมา

เป็น เครื่องหมายที่เข้าใจกันได้ นับว่าศิลปกรรมประเภทภาพวาดมีความหมายต่อเด็ก ๆ มาก
 ดังจะเห็นได้ว่าเด็กปกติส่วนใหญ่มักชอบขีด เขียน ในเกือบทุกสถานที่ เช่น ตามพื้นดิน พื้นทราย
 ข้างถนน หรือตามกระจกที่มีฝุ่นจับ แม้แต่ภาพโปสเตอร์ตามร้านอาหาร ถ้าสังเกตให้ดีจะเห็น
 ว่าบางที่มีรอยดินสอหรือปากกาขีด เขียนคือ เติม เอาไว้ เห็นได้ชัดว่าเด็ก ๆ ย่อมพอใจที่จะขีด เขียน
 ภาพต่าง ๆ โดยธรรมชาติอยู่แล้ว เพียงแต่เขาเหล่านั้นจะมีโอกาสแสดงออกในทางที่เหมาะสม
 หรือไม่เท่านั้น (เลิศ อานันทนะ, 2523 : 138) ซึ่งก็สอดคล้องกับที่ สุรพงศ์ อัมพันวงษ์
 (2525 : 80) กล่าวว่า การเขียนภาพเป็นทางออกที่ดีที่สุดทางหนึ่งของเด็ก นอกเหนือจาก
 ทางออกทางอื่น เช่น ทำลายข้าวของ ชุกชน รังแกสัตว์ รังแกเพื่อน เล่นไฟ เล่นน้ำ
 หรือแม้แต่การเล่นตุ๊กตา

นอกจากนี้ ผดุง พรหมมูล (2524 อ้างถึงใน วิรุณ ตั้งเจริญ 2526 : 11) ได้
 กล่าวว่า การวาดภาพเป็นการเรียนรู้ที่วิธีหนึ่ง เพราะการที่ได้วาดภาพสิ่งต่าง ๆ ได้
 อย่างน้อย เขาก็ต้องมีความสังเกตและทำความเข้าใจแล้วจึงสะท้อนออกมาเป็นภาพวาดได้ แม้
 ว่าภาพที่ถ่ายทอดออกมานั้นยังบิด เบี้ยวสลับตำแหน่งหรือไม่ถูกต้องส่วนที่เป็นจริง อันเนื่องมาจาก
 ระดับวุฒิภาวะของเด็กก็ตาม

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 กำหนดให้วิชาศิลปศึกษาเป็นวิชาหนึ่งที่อยู่
 ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และได้จัดกิจกรรมการวาดภาพระบายสีเป็นกิจกรรมแรกในวิชา
 ศิลปศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 เอกสารของหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการ
 การประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2525 : 37) ได้ระบุถึงความสำคัญของ
 กิจกรรมวาดภาพระบายสีว่าเป็นกิจกรรม เริ่มฝึกทักษะเบื้องต้น เพื่อนำไปสู่กิจกรรมศิลปะที่สูง
 ขึ้น เช่น เริ่มให้รู้จักนำเส้น เบื้องต้นมาประกอบกันผสมผสานให้กลมกลืนกันเสียก่อน จนเกิด
 ความชำนาญในการนำเส้นไปใช้ได้ทุกโอกาส เมื่อปฏิบัติจนบรรลุจุดประสงค์แล้วจึงเปลี่ยนไป
 เรียน เรื่องรูปทรง เรขาคณิต และนำรูปทรง เรขาคณิตมาประกอบกันให้เกิด เป็นภาพสิ่งต่าง ๆ ที่
 ต้องการ เมื่อบรรลุจุดประสงค์นี้แล้วจึงใช้สีที่มีอยู่ระบายภาพตามต้องการ ความสำคัญของ
 กิจกรรมวาดภาพตามความเห็นของ อารี รังสินันท์ (2528 : 161) คือ เพื่อ

1. ส่งเสริมความคิดอิสระ
2. ส่งเสริมความมั่นใจ กล้าคิด กล้าแสดงออก

3. ส่งเสริมความคิดริเริ่ม ความคิดละเอียดลออ ความคิดยืดหยุ่น ความคิดคล่องตัวหรือความคิดอเนกนัย

4. ส่งเสริมความคิดจินตนาการ
5. ส่งเสริมการรู้จักทำงานด้วยตนเอง
6. ส่งเสริมให้เด็กสร้างผลงานขึ้น

นอกจากกิจกรรมการวาดภาพจะมีความสำคัญต่อเด็กในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว กิจกรรมการวาดภาพยังสามารถบ่มเพาะพัฒนาการทางศิลปะของเด็กได้ด้วย ในต่างประเทศได้มีการศึกษาหลายคนศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก แต่ผู้ที่ได้ศึกษาไว้มากจนเป็นหลักของการศึกษาทางศิลปะศึกษา คือ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld, 1982) ซึ่งได้ศึกษาพัฒนาการทางศิลปะของเด็กไทยทดสอบการวาดภาพของเด็กและรวบรวมผลเป็นเกณฑ์พิจารณาขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็กระดับประถมศึกษาไว้ดังนี้ คือ

1. ขั้นขีดเขียน (The Scribbling Stage) อายุประมาณ 2 - 4 ปี
2. ขั้นก่อนวาดภาพได้เป็นเรื่องราว (The Preschematic Stage) อายุประมาณ 4 - 7 ปี
3. ขั้นการวาดภาพได้เป็นเรื่องราว (The Schematic Stage) อายุประมาณ 7 - 9 ปี
4. ขั้นเริ่มการเขียนรูปร่างอย่างของจริง (Dawning Realism) อายุประมาณ 9-12 ปี
5. ขั้นการวาดภาพเลียนธรรมชาติ (The Pseudo-Naturalistic Stage) อายุประมาณ 12 - 14 ปี

จากผลการค้นคว้าของวิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) นี้ทำให้ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะมีการศึกษาเด็กไทยดูบ้างว่าจะมีขั้นพัฒนาการทางศิลปะ เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) หรือไม่ เนื่องจากในปัจจุบันกิจกรรมการวาดภาพกลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็ก และมีความผูกพันอย่างใกล้ชิด ดังจะเห็นได้ว่านอกจากที่ได้บรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนแล้ว หน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนหลายแห่งยังให้ความสนใจสนับสนุนเป็นพิเศษ โดยจัดให้มีการประกวดภาพวาดในโอกาสต่าง ๆ ภายในประเทศขึ้นหลายแห่ง จนกล่าวได้ว่า เด็กไทยเป็นผู้ที่มีความสามารถเชิงศิลปะ และได้ทำชื่อเสียงปรากฏ เป็นที่ยอมรับทั้งภายในและต่างประเทศมาแล้ว และจากการติดตามการแสดงผลงานและการประกวดผลงานทางด้านกรวาดภาพ

ของเด็กในระดับประถมศึกษา ปรากฏว่านักเรียนในกรุงเทพมหานครส่งผลงานวาดภาพ เข้าร่วมประกวด เป็นจำนวนมาก เช่น จากสถิติจำนวนผลงานที่ส่งเข้าร่วมในการแสดงศิลปะเด็กแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 4 เมื่อ พ.ศ. 2526 นักเรียนในกรุงเทพมหานครส่งผลงานเป็นจำนวนร้อยละ 56 ของผลงานทั้งหมดทั่วประเทศ (สถิติจัดงานแสดงศิลปะเด็กแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 4 2526 : 22) ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักเรียนในกรุงเทพมหานครให้ความสนใจต่อกิจกรรมการวาดภาพมาก

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาขั้นพัฒนาการทางการวาดภาพของนักเรียนประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเด็กส่วนใหญ่อันดับที่สองของกรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 45 ของนักเรียนประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร มากเป็นที่สองรองจากนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน) และนักเรียนประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครมาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นคนส่วนใหญ่ของกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครมีมาตรฐานการสอนวิชาศิลปะศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 อย่างเดียวกัน ผลของการศึกษาค้นคว้านั้นนอกจากจะมีประโยชน์เพื่อเป็นหลักให้ครูได้ใช้ในการจัดทบทเรียนวิชาศิลปะศึกษาให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการของเด็กแล้วยังจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ใหญ่ที่เป็นบุคคลแวดล้อมของเด็ก เช่น พ่อ แม่ และผู้ปกครอง ซึ่งถ้าได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการทางการวาดภาพของเด็กแล้วก็อาจจะช่วยส่งเสริมเด็กได้ถูกทางยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาขั้นพัฒนาการทางการวาดภาพของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาพัฒนาการทางการวาดภาพของนักเรียนประถมศึกษา (ประถมศึกษาปีที่ 1 - 6) ภาคปลาย ปีการศึกษา 2529 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 480 คน โดยอาศัยการเลือกหัวข้อเรื่องของการวาดภาพและวัสดุที่จะให้นักเรียน

วาดภาพ ตลอดจนวิธีการประเมินผลตามหลักเกณฑ์ของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld)

ข้อตกลงเบื้องต้น

ผลการตรวจงานวาดของนักเรียนในงานวิจัยนี้ถือว่าเชื่อถือได้ เพราะผู้เชี่ยวชาญทางการสอนศิลปะศึกษาในชั้นประถมศึกษา เป็นผู้ตรวจตามเกณฑ์ที่วางไว้แน่นอน

คำจำกัดความ

พัฒนาการทางการวาดภาพ หมายถึง ความเจริญงอกงามในการแสดงออกทางการวาดภาพของนักเรียน

ขั้นพัฒนาการทางการวาดภาพ หมายถึง ความเจริญงอกงามในการแสดงออกทางการวาดภาพ 5 ขั้นของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld)

การวาดภาพ หมายถึง การใช้เครื่องมือ เช่น ดินสอ สีเทียน พู่กันกับสี ฯลฯ เขียนภาพลงบนกระดาษหรือวัสดุอื่น ๆ ในลักษณะต่าง ๆ เช่น การวาดภาพตามใจชอบ การวาดภาพจากหัวข้อที่กำหนด การวาดภาพจากการฟังนิทานซึ่งเด็กจะแสดงทั้งความรู้สึกนึกคิดทางด้านสติปัญญา และความรู้สึกทางด้านจิตใจถ่ายทอดออกมาเป็นภาพ

นักเรียนประถมศึกษา หมายถึง นักเรียนชายและหญิงที่กำลังศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 ภาคปลาย ปีการศึกษา 2529 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ที่เป็นตัวอย่างประชากร จำนวน 480 คน

เกณฑ์พิจารณาขั้นพัฒนาการทางการวาดภาพ หมายถึง เกณฑ์พิจารณาขั้นพัฒนาการทางศิลปะของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) โดยพิจารณาจากการวาดรูปคน การใช้ช่องไฟ การใช้สี และการออกแบบ

เส้น หมายถึง เส้นตรงหรือเส้นส่วนโค้งของวงกลม เส้นเหล่านี้เมื่อประกอบกันแล้ว จะมีรูปทางเรขาคณิต เช่น รูปสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยมต่าง ๆ และรูปวงกลม เป็นต้น

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เส้นฐาน หมายถึง เส้นตรงหรือเส้นโค้ง อาจเป็นเส้นเดียวหรือหลาย ๆ เส้น ซ้อนกัน ซึ่งเด็กเขียนขึ้นเพื่อให้เป็นฐานรองรับสิ่งต่าง ๆ ที่ตนจะเขียนลงไป และสิ่งเหล่านี้ มีความสัมพันธ์กัน

การวาดรูปคน หมายถึง การวาดภาพโดยใช้เส้นต่าง ๆ ประกอบกันเป็นรูปคน

การใช้ช่องไฟ หมายถึง ระยะช่องว่างระหว่างสิ่งต่าง ๆ ภายในภาพ

การใช้สี หมายถึง การใช้สีเพื่อระบายภาพให้เหมือนจริง หรือตามใจชอบ

การออกแบบ หมายถึง การคำนึงถึงรูปร่างลักษณะและหน้าที่ของสิ่งต่าง ๆ ที่จะ วาดว่าควรกระทำ หรือจัด หรือตกแต่งสิ่งใดอย่างไร แล้วกระทำออกมาให้มีรูปร่างลักษณะ และหน้าที่ตามที่คิดไว้ เช่น แบบของเสื้อผ้า แบบของเครื่องเรือน เป็นต้น

การเน้น หมายถึง การแสดงส่วนของสิ่งที่เด็กเห็นว่าสำคัญเด่นกว่าส่วนอื่น ๆ ด้วยการวาดภาพส่วนนั้น ให้มีขนาดใหญ่กว่าปกติหรือตกแต่งเพิ่มเติมเป็นพิเศษ

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้ทราบขั้นพัฒนาการทางการวาดภาพของนักเรียนประถมศึกษาในกรุงเทพมหานครว่าเหมือนหรือแตกต่างจากเด็กตะวันตก ตามการศึกษาของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) อย่างไร
2. ครูผู้สอนศิลปะศึกษาจะได้ใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์ทางศิลปะ และส่งเสริมพัฒนาการทางศิลปะได้อย่างเหมาะสมกับความสามารถของเด็ก
3. ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาจะได้ทราบลักษณะความสามารถทางการวาดภาพและส่งเสริม สนับสนุนให้เด็กพัฒนาได้ถูกต้องทาง